

УДК 330.567.28:636.03:65.018
JEL Classification Q18

Іванько Анатолій

к.е.н, доцент кафедри аграрної економіки,
заслужений працівник сільського господарства України
ВП НУБІП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин, Україна
E-mail: A_Ivanko@meta.ua

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ФУНКЦІЇ ДОМОГОСПОДАРСТВ У ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В УКРАЇНІ

Анотація

Вступ. Предметом статті є обґрунтування організаційно-технологічного вдосконалення виробничої функції домогосподарств у галузі виробництва молока в Україні. Важливість дослідження домогосподарств у формуванні пропозиції молока обумовлюється високою часткою ринку, що займає їх продукція – від 71% до 81,2 % за період з 2000 по 2015 рр. Експертами відзначаються факти невідповідності молока, що виробляється домогосподарствами, вітчизняним та міжнародним стандартам якості. Тому метою написання статті є обґрунтування етапів та заходів з підвищення якості молока, що виробляється домогосподарствами, в контексті вирішення проблеми продовольчої безпеки населення України.

Методи: метод аналізу і синтезу, аналогій, експертний метод, метод функціонального аналізу, метод статистичного аналізу рядів динаміки.

Результати. Розгляд особливостей пропозиції молока домогосподарствами в статті розкривається як елемент виконання ними своєї виробничої функції та їх тотожності з господарствами населення. При цьому отримано наступні результати:

- дана характеристика суті поняття «домогосподарство» при його порівнянні з поняттями «господарство населення» та «особисте селянське господарство»;
- розкрито особливості виконання різних функцій домогосподарствами: виробничої, соціальної, екологічної та відмінності щодо суспільної ролі домогосподарств в містах та в сільській місцевості;
- підкреслено важливість переходу до стратегічного підходу у вирішенні проблеми продовольчої безпеки;
- визначено етапи та заходи з підвищення якості молока, що виробляється домогосподарствами, в контексті забезпечення продовольчої безпеки населення України.

Перспективи подальших досліджень полягають у методичному обґрунтуванні порядку сегментації домогосподарств щодо їх можливості виробництва молока відповідної якості та обґрунтуванні механізмів державної підтримки техніко-технологічного оновлення виробництва.

Ключові слова: домогосподарства, виробнича функція, виробництво молока, якість молока, заходи з підвищення якості молока.

Вступ.

Ринок молока та молочної продукції в будь-якій країні світу є місцем взаємодії суб'єктів попиту і пропозиції відносно виробництва і споживання зазначеної продукції. Одним з вагомих суб'єктів даного ринку виступають домогосподарства. На дану групу виробників молока припадає біля 75% обсягів національного виробництва. Проте, на практиці відзначаються факти переважання застосування в домогосподарствах при виробництві молока ручної праці, застарілих технологій. Це у підсумку призводить до виробництва молока, що не відповідає вітчизняним та міжнародним стандартам і не сприяє вирішенню проблеми продовольчої безпеки населення. В стратегічному відношенні, в умовах посилення процесів європейської та світової інтеграції, зазначене положення несе загрозу програву в конкурентній боротьбі вітчизняних виробників молока і підриву національних позицій в забезпеченні продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню різних аспектів забезпечення продовольчої безпеки приділяли увагу багато вчених, серед яких можна зазначити Власова В.І. [1], Квашу С.М. [2], Кропивка М. Ф. [3], Лукінова І.І. [4], Мочерного С.В. [5], Саблука П.Т. [4], Саву А. П. [6], Сидорука Б. О. [6] та багатьох інших.

Дослідженню питань ролі різних організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві та особливостям функціонування домогосподарств і господарств населення присвячені роботи Чаянова А. В. [7], Кропивка М.М. [8], Лупенка Ю. О. [9], Малика М. Й. [9], Свиноуса І.В. [10] та інших.

Розкриттю особливостей функціонування ринку молока присвячені роботи Козак О.А. [11], Лупенка Ю.О. [12], Шпичака О.М. [12], Шубравської О.В.[13] та інших.

Узагальнення вищезазначених джерел дає нам підстави стверджувати про наявність небезпеки щодо вирішення проблеми продовольчого забезпечення населення України молоком, внаслідок невідповідності умов його виробництва в домогосподарствах та неможливості ними виробляти продукцію, що відповідає вітчизняним та міжнародним стандартам якості.

Мета.

Метою написання статті є обґрунтування етапів та заходів з підвищення якості молока, що виробляється домогосподарствами в Україні в контексті вирішення проблеми забезпечення продовольчої безпеки населення України. Вирішення зазначеної мети пов'язано із розв'язанням наступних завдань:

- дати характеристику суті поняття «домогосподарство» при його порівнянні з поняттями «господарство населення» та «особисте селянське господарство»;
- розкрити функції та роль домогосподарств в містах та в сільській місцевості;
- визначити етапи та заходи з підвищення якості молока, що виробляється домогосподарствами в контексті забезпечення продовольчої безпеки населення України щодо молока та молочної продукції.

Методологія дослідження полягає в понятійному, функціональному та організаційно-технологічному визначенні ролі домогосподарств в галузі виробництва молока. Понятійне визначення суті поняття «домогосподарство» здійснено на законодавчій основі при його порівнянні з поняттями «господарство населення» та «особисте селянське господарство». Функціональне визначення суті ґрунтувалось на розкритті особливостей виконання домогосподарствами виробничої, соціальної й екологічної функцій та відмінності щодо суспільної ролі домогосподарств в містах та в сільській місцевості. Виклад організаційно-технологічної ролі домогосподарств базувався на визначенні частки ринку молока, що припадає на їх продукцію та експертній характеристиці відповідності виробленого молока вітчизняним та міжнародним стандартам.

В процесі написання статті використані наступні методи: аналізу і синтезу, аналогій, експертний метод, метод функціонального аналізу, метод статистичного аналізу рядів динаміки.

Результати.

Домогосподарства є ключовою ланкою економіки будь-якої країни. Їх роль в ринковій економіці відзначається багатогранністю. Окремі представники даної групи виступають в ролі суб'єктів пропозиції, в той час як інші – в ролі суб'єктів попиту. Певна група домогосподарств виступає на ринку одночасно як суб'єкт попиту і суб'єкт пропозиції.

У науковій літературі часто використовуються терміни «домогосподарство», «господарство населення», «особисте селянське господарство». Деякі автори ототожнюють зазначені поняття, деякі вкладають різний смисл у їх трактування. Ми, свою чергу, при розкритті матеріалу статті будемо спиратись на законодавчо затверджені поняття.

Стаття 1 Закону України «Про всеукраїнський перепис населення» № 2058-III від 19.10.2000 р. дає наступне трактування поняття домогосподарства: «сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати у родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких з цих стосунків, або бути і в тих, і в інших стосунках. Домогосподарство може складатися з однієї особи» [14].

У свою чергу поняття «господарства населення» Державною службою статистики України визначається як «домогосподарства, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення продуктами харчування, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції. До цієї категорії виробників віднесені також фізичні особи – підприємці, які провадять свою діяльність у галузі сільського господарства» [15, с. 28].

У статті 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» [16] зазначена категорія господарств характеризується як «господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму». При цьому визначається, що: «члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку», а їх «діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької діяльності» [16].

Узагальнюючи вищезазначене приймаємо положення, що господарства населення є частиною домогосподарств сільської місцевості. У свою чергу, виробництво молока домогосподарствами є частиною їх виробничої та господарської діяльності.

Особливості даного дослідження полягає у розкритті виконання різних функцій даними суб'єктами ринку. В цьому відношенні слід розрізняти домогосподарства в міській та сільській місцевості. Домогосподарства в містах відносно молока та молочної продукції виконують виключно функції споживання. У свою чергу домогосподарства в сільській місцевості можуть виконувати функції як виробництва, так і споживання даного виду продукції.

Розгляд ринку молока та молочної продукції потребує детальної характеристики кожної з груп виробників щодо можливості розв'язання ними різних суспільних проблем на сільських територіях. Вітчизняний ринок виробництва молока характеризується організаційною специфікою, викликаною вагомою питомаю часткою в обсягах виробництва господарств населення (домогосподарств) (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва молока в Україні за 2000-2015 рр. за основними групами виробників*

Показники	Роки							
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Загальне виробництво	12657,9	13714,4	11248,5	11086	11377,6	11488,2	11132,8	10615,4
Сільськогосподарські підприємства	3668,7	2582,5	2216,6	2245,9	2535,3	2582,5	2647,5	2669,2
% у загальному виробництві	29,0	18,8	19,7	20,3	22,3	22,5	23,8	25,1
Господарства населення	8989,2	11131,9	9031,9	8840,1	8842,3	8905,7	8485,3	7946,2
% у загальному виробництві	71,0	81,2	80,3	79,7	77,7	77,5	76,2	74,9

* Джерело: [15, с. 113].

Слід відзначити прояв різних суспільних функцій у домогосподарств у сільській місцевості: виробничих, соціальних, екологічних. У спрощеній інтерпретації виробнича функція реалізується тією частиною домогосподарств, що здійснюють господарську діяльність. Відносно соціальної функції, на практиці ми маємо широкі розбіжності у трактуванні щодо її прояву у домогосподарств. Це і пасивна соціальна функція, що проявляється суто у сплаті податків, які після перерозподілу через бюджет частково реалізуються на вирішення соціальних проблем. Це і активна соціальна функція, що проявляється у безпосередній участі у вирішенні різних місцевих соціальних проблем. Реалізація екологічної функції пов'язана із збереженням біорізноманіття та підтриманням екологічної збалансованості землі, води та повітря на території проживання.

Однією з цілей здійснення ринкових реформ в галузях агропромислового виробництва є налагодження їх ефективного функціонування та забезпечення вирішення ними своїх суспільних функцій. Важливою суспільною функцією будь-якої галузі АПВ, в першу чергу, є забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів харчування достатньої кількості та належної якості.

Продовольча та харчова продукція, що не відповідає стандартам якості не може вважатись здатною забезпечити продовольчі потреби населення та сприяти вирішенню проблеми продовольчої безпеки держави. Аспект виробництва якісної продукції є важливим в контексті забезпечення продовольчої безпеки населення.

«Безпека продукції – сукупність споживчих властивостей продукції, які не загрожують безпеці життя людини... Формою вияву безпеки продукції є встановлений на неї державний стандарт» [5, с. 95]. Кропивко М.Ф. наголошує на пріоритетності вирішення для держави проблеми «продовольчої безпеки», яка не втрачає своєї вагомості і в контексті децентралізації влади та дерегуляції господарської діяльності [3, с. 6]. У свою чергу Квашою С.М. [2] продовольча безпека отожднюється з можливістю держави задовільнити продовольчі потреби населення та захистити його від голоду та неповноцінного харчування. Сидорук Б.О. та Сава А.П. [6, с. 94-101] наголошують на важливості поширення сегменту виробництва екологобезпечної сільськогосподарської продукції при вирішенні проблеми продовольчої безпеки в державі.

Законодавче визначення поняття «продовольча безпека» міститься у Законі України «Про державну підтримку сільського господарства», п. 2.13 якого дає її трактування як «захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності» [17]. Предметно законодавче визначення «продовольчої безпеки» зосереджено на забезпеченні економічного доступу до продуктів харчування.

Значною мірою гострота даної проблеми є характерною для тваринницької продукції, оскільки забезпечення її якісного виробництва потребує відповідних витрат та організації технологічних процесів. Однією з важливих галузей, що виробляють продукти харчування є галузі з виробництва та переробки молока. Розглянемо специфіку організаційної побудови зазначених галузей та передумови формування якісної пропозиції за ланцюгами суспільного руху продукції в економіці.

Проблема виробництва молока та молочної продукції, що відповідає міжнародним стандартам є однією з ключових в економіці галузі. Підтвердженням цього є нещодавні «торгівельні війни» між Україною та Російською Федерацією, контролюючи органи якої звинувачували українських виробників в порушенні стандартів якості твердих сирів та іншої молочної продукції з України.

Зазначене питання не лишалось без уваги в системі галузевого управління та законодавчого регулювання. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» № 771/97-ВР від 23.12.97 р. [18] під «безпекою харчових продуктів» розуміється: «відсутність токсичної, канцерогенної, мутагенної, алергенної чи іншої несприятливої для організму людини дії харчових продуктів при їх споживанні у загальноприйнятих кількостях, межі яких

встановлюються Міністерством охорони здоров'я України», а під «якістю харчового продукту»: «сукупність властивостей харчового продукту, що визначає його здатність забезпечувати потреби організму людини в енергії, поживних та смакоароматичних речовинах, безпеку для її здоров'я, стабільність складу і споживчих властивостей протягом строку придатності до споживання».

В умовах посилення процесів європейської та світової інтеграції України важливістю відзначається завдання досягнення належного рівня якості продукції, що виробляється кожною з груп виробників.

Слід відзначити наявність великої кількості фактів недотримання стандартів щодо виробництва та первинної обробки молока в господарствах населення. Тобто дане молоко за своїми якісними характеристиками не може бути сировиною для молокопереробних підприємств. Це викликає велике занепокоєння, оскільки значна частка продукції даної групи виробників (на рівні 75%) переважною мірою не відповідає стандартам якості.

Спроба вирішення даної проблеми була у 1997 р. з прийняттям Закону України № 771/97-ВР від 23.12.97 р. [18]. У цьому законі були перехідні положення, згідно яких заборонявся обіг необробленого молока та сиру домашнього виробництва. Проте, зважаючи на фактичний рівень організації технологічних процесів з виробництва молока в господарствах населення, введення у дію даного законодавчого положення (перша частина статті 35) відтерміновувалось до 1.01.2015 р. Суттєво ситуація не покращилась і на поточний момент часу. Тому, необхідним є формування заходів з підвищення якості молока в процесі виробництва, в першу чергу, в господарствах населення.

Висновки і перспективи.

Належна реалізація виробничої функції домогосподарств у галузі виробництва молока потребує її переведення на стратегічні позиції. Це, у свою чергу, пов'язано з обґрунтуванням стратегічного порядку їх сегментування та поступового включення у вирішення суспільних проблем і у першу чергу – забезпечення продовольчої безпеки населення держави.

Для виконання зазначеного, процес досягнення загальної мети слід поділити на наступні етапи:

1. Визначення стратегічної частки ринку пропозиції молока, що будуть займати домогосподарства в оглядовій перспективі;
2. Сегментування домогосподарств щодо готовності та можливості забезпечення виробництва молока належної якості;
3. Визначення фактичного техніко-технологічного рівня виділених груп домогосподарств щодо можливості вирішення стратегічних завдань;
4. Обґрунтування програм підтримки техніко-технологічного переозброєння домогосподарств для налагодження виробництва якісної продукції;
5. Проведення програм інформаційно-консультаційної підтримки щодо освоєння домогосподарствами передових технологій виробництва молока;
6. Обґрунтування порядку моніторингу домогосподарств щодо дотримання ними технологічних вимог з виробництва молока належної якості;
7. Сприяти розвитку інфраструктури ринку за ланцюгами виробництва, закупівлі, зберігання, транспортування, переробки та реалізації молока та молочної продукції;
8. Сприяти кооперуванню домогосподарств в питаннях оптової закупівлі ресурсів та формування оптових партій молока для здавання на переробні підприємства;
9. Сприяти кооперуванню домогосподарств в питаннях спорудження переробних потужностей і налагодження власної переробки молока та молочної продукції;
11. Диференціювати механізми стимулювання попиту та іншої державної підтримки виробників молока та молочної продукції.

Одним з ключових завдань держави є збереження багатуукладності організаційно-правових форм господарювання. Збереження категорії господарства населення та посилення її ролі у вирішенні суспільних завдань розвитку виробництва та сільських територій сприятиме працевлаштуванню населення на селі, можливості отримання ними доходів від реалізації молока та збереженню підприємницького середовища на сільських територіях.

Перспективи подальших досліджень полягають у методичному обґрунтуванні порядку сегментації домогосподарств щодо можливості виробництва ними молока відповідної якості та обґрунтуванні механізмів державної підтримки техніко-технологічного оновлення виробництва.

Список використаних джерел

1. Власов В.І. Методичні підходи щодо оцінки продовольчої безпеки країни [Текст] // В.І. Власов, В.П. Саблук, М.А. Лисак // Економіка АПК. 2009. – № 8. С. 43-45.
2. Кваша С.М. Зовнішньоекономічна діяльність АПК України : стан, стратегія і тактика розвитку [Текст] / С.М. Кваша. К. : ЗАТ "НІЧЛАВА", 2000. 252 с.
3. Кропивко М.Ф. Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором в умовах децентралізації влади та дерегуляції господарської діяльності [Текст] / М.Ф. Кропивко, М.М. Ксенофонтов, Н. В. Хміль // Економіка АПК. – 2015. – № 3. – С. 5-14.
4. Лукинов І. І. Про стратегію трансформування АПК та забезпечення продовольчої безпеки України [Текст] / І.І. Лукинов, П.Т. Саблук // Економіка України. 2000. – № 9. С. 62-81.
5. Економічна енциклопедія : в 3-х т. : [редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.), та ін.]. К. : Академія, 2002. Т. 1. 864 с.
6. Сидорук Б.О. Організаційно-технологічні засади виробництва екобезпечної продукції сільського господарства [Текст] / Б.О. Сидорук, А.П. Сава, С.В. Довгань // Сталий розвиток економіки . 2014. № 2 (24). С. 94-101.
7. Чаянов А.В. Крестьянское хозяйство [Текст] / А.В. Чаянов. М. : Экономика, 1989. 492 с.
8. Кропивко, М.М. Економіка розвитку селянських господарств України : [Текст] / М.М. Кропивко К.: ННЦ «ІАЕ», 2016. 328 с.
9. Лупенко Ю.О. Методологія становлення організаційно-правових підприємницьких структур / Ю.О. Лупенко, М. Й. Малік // Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво і менеджмент) [Текст] / [Малік М.Й., Кропивко М.Ф., Булавка О.Г. та ін.]; за ред. М.Й. Маліка. К.: ННЦ ІАЕ, 2012. Розд. 2.2. С. 127–141.
10. Свиноус, І. В. Методологічні аспекти трактування поняття «особисте селянське господарство» [Текст] / І. В. Свиноус // Агроінком. 2008. – № 5-6. С. 53-56.
11. Козак, О. А. Розвиток виробництва і торгівлі молоком та молочними продуктами / О. А. Козак // Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні [Текст] / За ред. П. Т. Саблука, В. І. Бойка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – С. 149-162.
12. Ємність внутрішнього споживчого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства [Текст] / [Шпичак О. М., Лупенко Ю.О., Жук В. М. та ін.]; за ред. О. М. Шпичака. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2013. – 186 с.
13. Шубравська, О. В. Розвиток ринку молока і молочної продукції: світові тенденції і вітчизняні перспективи [Текст] / О. В. Шубравська, Т. В. Сокольська // Економіка і прогнозування. 2008. № 2. С. 80-93.
14. Про всеукраїнський перепис населення : Закон України від 19.10.2000 р. № 2058-III. . Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
15. Сільське господарство України : Статистичний щорічник : 2015 р. / Відп. за вип. О. М. Прокопенко. Державна служба статистики України, 2016. 360 с.
16. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15.05.2003 р. № 741-IV. . Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
17. Про державну підтримку сільського господарства : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877. . Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
18. Про безпечність та якість харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. . Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

Статтю отримано: 16.02.2017 / Рецензування 15.03.2017 / Прийнято до друку: 21.03.2017

Ivanko Anatoliy

Ph.D. (in Economics), Assistant Professor, Honoured Worker of Agriculture of Ukraine,
Department of agrarian economics,
SS of NUBNM of Ukraine «Nizhyn Agrotechnical Institute»
Nizhyn, Ukraine
E-mail: A_Ivanko@meta.ua

ORGANIZATIONAL AND TECHNOLOGICAL IMPROVEMENT OF PRODUCTION FUNCTION OF HOUSEHOLDS IN THE SECTOR OF MILK PRODUCTION OF UKRAINE

Abstract

Introduction. The subject of the article is substantiation of the organizational and technological improvement of the production function of households in the sector of milk production in Ukraine. The significance of the study of households by questions of milk supply is caused by high market share of its production – from 71 % to 81,2 % between 2000 and 2015. Experts observed facts of unconformity of milk, that are produced by households, to national and international standards. Thus the goal of the article is the grounding of stages and measures to improve the quality milk, that are produced of households, in the context of food security problem in Ukraine.

Methods: method of analysis and synthesis, analogy, expert method, method of functional analysis, a method of statistical analysis of series of dynamics.

Results. Peculiarities of milk supply of households in the article are revealed as component of their production function and its identity with farms of population. Wherein the following results have been obtained:

- the essence of the concept "household" by comparison with concepts "farm of population" and "individual farm" are described;
- the features of different functions of households – economical, social and ecological, and distinctions in public role of households in cities and rural areas have been described;
- the significance of transition to strategic approach for solving of the food security issues have been noted;
- stages and measures to improve the milk quality, that are produced by households, in the context of food security of the population of Ukraine have been determined.

Perspectives of futher research are concluded in methodical grounding of order of segmentation of households on possibilities to produce milk of appropriate quality and substantiation of mechanisms of state support of technical and technological renewal of production.

Keywords: households, production function, milk production, milk quality, measures to improve of milk quality.

References

1. Vlasov, V.I., Sabluk, V.P., & Lysak, M.A. (2009). Metodichni pidkhody shchodo otsinky prodovolchoi bezpeky krainy [Methodical approaches to assessment of food security of state]. *Economics of AIC*, 8, 43-45.
2. Kvasha, S.M. (2000). *Zovnishnoekonomichna diialnist APK Ukrainy : stan, stratehiia i taktyka rozvytku* [Foreign economic activity of agroindustrial complex of Ukraine : status, strategy and tactics of development]. Kyiv: Nichlava.
3. Kropyvko, M.F., Ksenofontov, M.M., & Khmil, N.V. (2015). Napriamy udoskonalennia derzhavnoho upravlinnia ahrarnym sektorom v umovakh detsentralizatsii vlady ta derehuliatzii hospodarskoi diialnosti [Directions of improvement of governance of agrarian sector in the conditions of decentralization of authority and deregulation of economic activity]. *Economics of AIC*, 3, 5-14.
4. Lukinov, I.I., Sabluk, P.T. (2000). Pro stratehiuu transformuvannia APK ta zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy [On the strategy of transforming AIC and food security of Ukraine]. *Economics of Ukraine*, 9, 62-81.
5. Mochernyi, S.V. (Ed.). (2002). *Ekonomichna entsyklopedia* [Economic encyclopedia]. Vol. 1. Akademiia, Kyiv.
6. Sydoruk, B.O., Sava, A.P., Dovhan, S.V. (2014). Orhanizatsiino-tekhnologichni zasady vyrobnytstva ekobezpechnoi produktsii silskoho hospodarstva [Organizational and technological bases of ecosafety production of agricultural products]. *Sustainable development of economics*, 2(24), 94-101.
7. Chayanov, A.V. (1989). *Krestyanskoe hozyaystvo* [Peasant farming]. Moscow, Russia: Economics.

8. Kropyvko, M.M. (2016). *Ekonomika rozvytku selianskykh gospodarstv Ukrainy* [Economics of development of households of Ukraine]. NSC IAE, Kyiv.
9. Lupenko, Yu.O., Malik, M.I. (2012). This is a chapter. In Malik, M.I. (Ed.), Kropyvko, M.F., Bulavka, O.H. Yakuba, K.I. *Sotsialno-ekonomichni zasady rozvytku silskykh terytorii (ekonomika, pidpriemnytstvo i menedzhment)* [Social and economical basis of development of rural areas (economics, entrepreneurship and management): And Methodology of becoming of organizational and legal entrepreneurial structures]. (pp. 127-141). NSC IAE, Kyiv.
10. Svynous, I.V. (2008). Metodolohichni aspekty traktuvannya poniattia «osobyste selianske gospodarstvo» [Methodological aspects of interpretation of the concept "personal farm"]. *Agroinform*, 5-6, 53-56.
11. Kozak, O.A. (2005). This is a chapter. In Sabluk, P.T., Boiko, V.I. (Eds), *Ekonomika vyrobnytstva moloka i molochnoi produktsii v Ukraini* [Economics of production of milk and dairy product: And Development of production and trade of milk and dairy products] (pp. 149-162). NSC IAE, Kyiv.
12. Shpychak, O.M. (Ed.), Lupenko, Yu.O., Zhuk, V.M. (2013). *Yemnist vnutrishnoho spozhyvchoho rynku silskohospodarskoi produktsii ta prodovolstva* [The capacity of the domestic consumer market of agricultural products and foodstuffs]. NSC IAE, Kyiv.
13. Shubravskaya, O.V., Sokolska, T.V. (2008). Rozvytok rynku moloka i molochnoi produktsii: svitovi tendentsii i vitchyzniani perspektyvy [Development of the milk market and dairy products : global trends and domestic perspectives]. *Economics and forecasting*, 2, 80-93.
14. Pro vseukrainskyi perepys naselennia : Zakon Ukrainy 19.10.2000 № 2058-III. [On national population census : Law of Ukraine 19.10.2000 № 2058-III]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2058-14>.
15. Prokopenko, O.M. (Ed.) (2016). *Silske gospodarstvo Ukrainy : Statystychnyi shchorichnyk-2015* [Agriculture of Ukraine : Statistical yearbook-2015]. State service of statistics of Ukraine, Kyiv.
16. Pro osobyste selianske gospodarstvo : Zakon Ukrainy 15.05.2003 № 741-IV. [On personal farm : Law of Ukraine 15.05.2003 № 741-IV]. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.
17. Pro derzhavnu pidtryмку silskoho gospodarstva : Zakon Ukrainy 24.06.2004 № 1877. [On state support of agriculture : Law of Ukraine 24.06.2004 № 1877]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
18. Pro bezpechnist ta yakist kharchovykh produktiv : Zakon Ukrainy 23.12.1997 № 771/97-BP. [On the safety and quality of food : Law of Ukraine 23.12.1997 № 771/97-BP]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>.

Received: 02.16.2017 / Review 03.15.2017 / Accepted 03.21.2017

